

Hanteringsplan

Verbale en Fysieke agressie hantering

Datum vaststellen: 27 mei 2025

Publicatie: 23 juni 2025

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Richtlijnen verbale en fysieke agressie hantering
3. Inschatten en handelen
4. Reactie procedure
5. Matrix interventies en consequenties
6. Bijlagen

1. Inleiding

Prisma is een geïntegreerde school voor SO en SBO per 01-08-2016. Het is een school waarin voormalig cluster 3, cluster 4 en SBO een geïntegreerde onderwijsvoorziening vormen. De school richt zich in het bijzonder op de groep leerlingen van wie vaststaat dat een orthopedagogische en/of orthodidactische benadering nodig is om te komen tot een ononderbroken leer- en ontwikkelingsproces op het niveau van de leerling. Wij gaan daarbij uit van de mogelijkheden van de leerlingen die aan ons worden toevertrouwd.

We geven onderwijs op basis van een balans tussen het didactische, het sociaal-emotionele en de zelfredzaamheid in een veilige en uitnodigende omgeving.

Scholen zijn verplicht zorg te dragen voor een veilige school. Dat staat in de wet 'Veiligheid op school'. Het uitgangspunt is voorkomen en bestrijden van ongewenst en agressief gedrag bij leerlingen, ouders, verzorgers en externen. Dit document omvat afspraken, procedures en protocollen omtrent verbale en fysieke agressie die gelden binnen Prisma. Om het verbale en fysieke hanteringsplan bewust-bekwaam bij eenieder in te slijpen vinden er jaarlijks verbale en fysieke trainingen plaats voor alle teamleden van Prisma. Het doel van deze trainingen en van het protocol is dat:

- Alle teamleden grensoverschrijdend en/of agressief gedrag herkennen en weten hoe te handelen;
- Alle teamleden grensoverschrijdend en/of agressief gedrag op waarde kunnen inschatten;
Alle teamleden in staat zijn om de kans op agressie te verkleinen;
- Alle teamleden effectief kunnen handelen tijdens grensoverschrijdende/agressieve situaties;
- Alle teamleden zich bewust-bekwaam voelen tijdens het handelen.

Dit protocol is geschreven vanuit de kerndoelen speciaal(basis-)onderwijs, de visie van Prisma, de schoolregels, kennis en informatie vanuit traumasensitief handelen, humane begeleidingstechniek (HBT) en de methodiek Vreedzaam.

2. Richtlijnen verbale en fysieke agressie

Protocol verbale en fysieke agressie hantering Prisma

Aangemaakt: schooljaar 2024-2025

Expertgroep gedrag:

Doel:

1. Het team heeft kennis van de matrix grensoverschrijdend gedrag en past deze adequaat toe.
2. Wanneer de veiligheid, van de leerling of diens omgeving, in het geding komt, past het team de humane begeleidingstechniek (HBT) toe.

Voor wie:

Team Prisma

Definitievorming:

Agressie is als volgt definieerbaar:

Onder agressie verstaan we iedere vorm van dreigend en/of destructief gedrag dat gericht is op het teweegbrengen van schade (psychisch, fysiek, materieel) aan een andere persoon.

Geweld is als volgt definieerbaar:

Geweld wordt wel gedefinieerd als een kracht van meer dan geringe betekenis uitgeoefend op personen of zaken. Het gaat meestal om een doelbewuste actie van een of meer personen, al dan niet met gevechtswapens of andere hulpmiddelen. Geweld kan verwonding of schade bij mensen, dieren, of voorwerpen veroorzaken of bedoeld zijn om die te veroorzaken.

Methodiek:

Het team signaleert eerst de intensiteit van het ongewenste/grensoverschrijdende gedrag van de leerling (laag-midden-hoog-gevaarlijk). Op momenten dat een leerling verbaal of fysiek grensoverschrijdend gedrag laat zien, wordt de ABCD methode gehanteerd, zoals weergegeven in de matrix grensoverschrijdend gedrag.

ABCD methode:

A: Afleiden

B: Buigen

C: Confronteren/consequentie

D: Doelbewust negeren/ingrijpen

De interventies AFLEIDEN-BUIGEN-CONFRONTEREN worden toegepast wanneer een leerling/ouder verbaal grensoverschrijdend gedrag laat zien.

- AFLEIDEN – BUIGEN: verbale interventietechnieken om de emotie te laten zakken
- CONFRONTEREN: kan het teamlid bij de leerling de keuze geven om de gewenste keuze te maken of in gesprek te blijven.
Bij het door blijven gaan van ongewenst/grensoverschrijdend gedrag volgt een CONSEQUENTIE. Noem eerst de negatieve consequentie, dan de positieve; positieve boodschap blijft langer hangen!

De interventies DOELBEWUST NEGEREN/INGRIJPEN wordt toegepast wanneer een leerling verbaal (blijvend) of fysiek grensoverschrijdend gedrag laat zien.

- DOELBEWUST NEGEREN: inzetten bij gevaarlijke situatie en bij verbale agressie (wanneer teamlid signaleert dat de leerling geen bedreiging/onrust vormt, maar het de leerling niet lukt te zakken in emotie).
- DOELBEWUST INGRIJPEN: pas humane begeleiding techniek(en) toe bij fysieke agressie of bij zelfbepalend gedrag; weigeren/verzet.
Buiten de groep in aanwezigheid van een medewerker van Prisma.

Proportionaliteit en subsidiariteit:

Ieder getraind teamlid mag humaan begeleiden en humaan controleren, zoals beschreven in het protocol.

- Het handelen moet **proportioneel (in verhouding)** zijn. Er mag dus geen onnodig geweld gebruikt worden, maar slechts die mate die nodig is om de situatie te herstellen.
- Het handelen moeten **subsidiar (een middel)** zijn. Fysiek ingrijpen mag alleen als er geen alternatieven meer zijn. Alternatieven genieten altijd de voorkeur.
- Niet ingrijpen kan ook verwijtbaar zijn.

Uitvoering en professionalisering:

Het team volgt elk schooljaar verbale en fysieke trainingen die worden verzorgd door de teamleden die de opleiding trainer (HBT) hantering agressie gevolgd hebben. Bij dit schrijven zijn dat Rosanne Vrieswijk en Ingrid Broekhuizen. De fysieke trainingen worden door elk teamlid gevolgd, deze momenten zijn opgenomen in de jaarplanning. Dit vindt minstens één keer per jaar plaats.

NB1. Wanneer er leerlingen zijn waarbij extra ondersteuning in de groep vanuit jeugdhulpverlening is, komen de jeugdhulpprofessional, het betrokken CVB-lid en de betrokken leerkracht tot overeenstemming in handelen met betrekking tot die leerling. Dit gebeurt voordat de jeugdhulpverlener start en in dagelijks overleg en bij evaluatiemomenten wordt dit proces continu gemonitord.

NB2. De Time In en CVB* vormen een steunend netwerk voor de leerkrachten in de groep.

**CVB duidt vanaf hier aan: IB/DMT*

NB3. Bij ernstig ongewenst gedrag, waarbij psychisch en/of lichamelijk letsel aan derden is toegebracht, treedt het protocol schorsing en verwijdering in werking.

Melding en verantwoording intern:

- Monitoren van de veiligheid en agressie op school: de leerkracht/leerkrachtondersteuner meldt altijd het incident in Swiss Suite.
- Tijdens de Commissie van Begeleiding (CVB) wordt met regelmaat de meldingen uit Swiss geanalyseerd op basis van mate van agressie/incidenten per leerling. Er wordt gehandeld op basis van het OPP en zo nodig signaleringsplan.
- De expertgroep gedrag verzamelt één keer per schooljaar de incidenten vanuit Swiss, waarop het CVB en/of expertgroep gedrag dit vervolgens presenteert in een teamsessie. Van daaruit volgt een teamanalyse voor verbeterpunten en/of aanpassingen.

Melding en verantwoording extern:

Het is essentieel dat ouders (en leerlingen) al bij het eerste gesprek met de school (bij de aanmelding van de leerling) geïnformeerd worden over de geldende afspraken rondom het waarborgen van de veiligheid van de leerling en/of diens omgeving. Ook worden ouders (en leerling) indien nodig bevraagd op mogelijke signalen van onveilig gedrag bij hun kind en op welke manier gede-escaleerd kan worden. Op deze manier weten ouders hoe er wordt omgegaan met agressief gedrag van kinderen, welke methoden voor de de-escalatie worden gebruikt en wanneer welke maatregelen worden genomen.

Indien er fysiek of vrijheidsbeperkend ingegrepen heeft moeten worden gedurende de schooldag, dan worden ouders diezelfde dag (fysiek of telefonisch) op de hoogte gebracht van de situatie en maatregelen door het miniteam.

Nazorg:

Als een professional in de praktijk fysiek en/of vrijheidsbeperkend heeft gehandeld, moet deze praktijksituatie altijd worden geëvalueerd. Allereerst zal dit vaak met de directe collega's zijn en heeft de professional de ruimte om te ventileren, het eerste gevoel te kunnen delen.

Als de professional dat heeft kunnen doen, zal er met de betrokkenen verder worden geëvalueerd. Doordat een professional verantwoording aflegt over de uitgevoerde handeling of maatregel, feedback krijgt op het handelen en hierover in gesprek gaat, leren alle betrokkenen van de situatie.

Nazorg is ook bedoeld voor het uiteindelijk herstellen van contact/relatie tussen personen die betrokken zijn geweest bij het incident. De betrokken CVB'er is verantwoordelijk voor deze nazorg.

Van een evaluatie kan veel geleerd worden: wat ging er goed, wat moet beter en wat kan beter? De leerervaringen van evaluaties moeten niet alleen per incident, maar ook breder door het CVB en organisatie worden gebruikt om te leren. Hierbij speelt het registreren in Swiss Suite dus ook een belangrijke rol om schoolbreed de ontwikkeling en trends rondom agressie te kunnen volgen.

Na een incident is het van belang voor de CVB om een inschatting van het welzijn van de professional te kunnen maken. Zowel de professional als de CVB zijn samen verantwoordelijk voor initiatief. Na het incident spreken we dan ook van een 'eerste check', waarin met name het incident besproken wordt en waarbij er ruimte is voor het bespreken van de emoties.

In een 'tweede check' wordt er gepeild of er nog sprake is van restverschijnselen als deze signaleren er in de eerste check waren. De tweede check vindt doorgaans een paar dagen na het incident plaatst. In samenspraak tussen CVB en betrokken professional wordt er een inschatting gemaakt of er vervolggesprekken nodig zijn. De professional neemt hier zelf ook een actieve rol in, als eerder blijkt dat er sprake is van restverschijnselen als angst, slecht slapen, paniek, verdriet of boosheid.

Indien de klachten ernstig zijn, kan de professional doorverwezen worden naar (externe) begeleiding.

Klachten:

Wanneer er klachten zijn over de fysieke en/of vrijheidsbeperkende handelingen kunnen deze worden gemeld bij de directie.

3. Inschatten en handelen

Binnen het onderwijs is de ABCD methode gericht op agressie praktisch toepasbaar blijkt uit verschillende onderzoeken.

Voorwaarde is wel dat je gedrag moet herkennen en leren om (on)bewust-bekwaam te zijn in je handelen.

De ABCD methode kan worden toegepast bij verschillende vormen van ongewenst, agressief (verbaal en fysiek) gedrag.

Het model leert je om te gaan hoe te handelen in een situatie.

Op de volgende pagina's staan de stappen beschreven van de methodiek.

Stap 1 herkennen van gedrag (gedragsmeter)

Stap 2 interventie toepassen op het gedrag (ABCD model)

Stap 1: Herkennen van gedrag

Welk gedrag wordt gesignaleerd door de professional?

Gedragsmatrix

Gedrags matrix	Gedrag gericht op zichzelf (IK)	Gedrag gericht op de organisatie (JULLIE)	Gedrag gericht op de medewerker (JIJ)
Intensiteit: Laag	• Klagen • Zeuren • Uitzondering vragen	• Kritiek op regels, beleid en/of procedures	• Beledigen • Schelden • Kleineren • Commanderen
Intensiteit: Midden	• Huilen • Inklappen	• Schande spreken • Organisatie beschuldigen	• Chanteren • Manipuleren • Intimideren
Intensiteit: Hoog	• Lijdelijk verzet • Zelfverwonding • Suïcidaal gedrag	• Blinde woede • Agressie gericht op de omgeving (b.v. deur)	• Dreigen • Gijzelen • Fysiek geweld • Wapengebruik

FRUSTRATIE

**AGRESSIE
PERSOONLIJK**

Onderbouw				
Gedrag	Doel	Doen	Consequentie	Vervolg
RATIO Zelfbepalend gedrag Instrumenteel gedrag Irritatie	Gewenst gedrag of helpen	Afleiden/buigen	Rustplek/ 1 minuut nadenkplek/ buurklas	CVB/ Time In/buurklas
EMOTIE Frustratie-Boos-Bedroefd Ongewenst gedrag Verbale agressie	Emotie laten zakken	Afleiden/buigen Confronteren Consequentie/ compliment	Sorry brief/tekening en/of 1 minuut nadenkplek	CVB/Time In Maatje uit de klas
AGRESSIE Frustratie-Stress Verbale agressie Respectloos gedrag	Gedrag stoppen	Confronteren & Consequentie	Pauze binnen	Uit de klas (dag/bepaalde tijd) Melding SWISS
FYSIEKE AGRESSIE Materiele vernieling Blinde woede Zelfverwonding Weigeren/verzet Dreigen met voorwerp Bijten/trappen/slaan/spugen/etc Weglopen	Veiligheid/ noodweer	Doelbewust ingrijpen (HBT) Negeren	HBT (verplaatsen naar rustige plek) Uit de klas (dag/tijd) Gesprek (CVB/ouders) Time Out (thuis/ruimte in school)	Hulp inschakelen afstemmen met CVB: Ouders/verzorgers op de hoogte. Mogelijk contact jeugdzorg/politie Melding SWISS + CVB

Middenbouw/bovenbouw				
Gedrag	Doel	Doen	Consequentie	Vervolg
RATIO Zelfbepalend gedrag Instrumenteel gedrag Irritatie	Gewenst gedrag of helpen	Afleiden/buigen	Rustplek/ 1 minuut nadenkplek/ buurklas	CVB/ Time In/buurklas
EMOTIE Frustratie-Boos-Bedroefd Ongewenst gedrag Verbale agressie	Emotie laten zakken	Afleiden/buigen Confronteren Consequentie/ compliment	Excuusbrief/ leerregels	CVB/Time In Met maatje uit de klas
AGRESSIE Frustratie-Stress Verbale agressie Respectloos gedrag	Gedrag stoppen	Confronteren & Consequentie	Pauze binnen	Uit de klas (dag/bepaalde tijd) Melding SWISS
FYSIEKE AGRESSIE Materiele vernieling Blinde woede Zelfverwonding Weigeren/verzet Dreigen met voorwerp Bijten/trappen/slaan/spugen/etc Weglopen	Veiligheid/ noodweer	Doelbewust ingrijpen (HBT) Negeren	HBT (verplaatsen naar rustige plek) Uit de klas (dag/tijd) Gesprek (CVB/ouders) Time Out (thuis/ruimte in school) Tijd inhalen na school	Hulp inschakelen afstemmen met CVB: Ouders/verzorgers op de hoogte. Mogelijk contact jeugdzorg/politie Melding SWISS + CVB

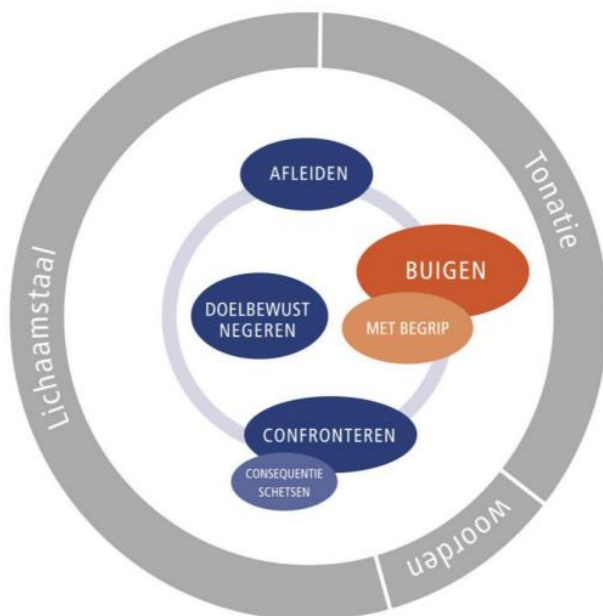
In deze matrix wordt er onderscheid gemaakt tussen verschillende aanleidingen om agressie te tonen:

- **Frustratie agressie:** deze agressie komt voort uit frustratie, de leerling kan dit op zichzelf betrekken (ik-gedrag), maar ook de oorzaak bij school of een instantie leggen (jullie-gedrag). Kernwoorden bij deze agressie zijn dan ook 'ik' en 'jullie' ('ik doe het ook nooit goed' of 'jullie regels kloppen niet, stom beleid'). De leerling zit hoog in zijn emotie. De passende interventie kan zijn: afleiden (ergens anders over beginnen bijvoorbeeld) of buigen (kort herhalen wat de leerling aangeeft, emotie (h)erkennen en benoemen, begrip tonen, vragen of de leerling uitleg nodig heeft over de situatie/regels).

- **Instrumentele agressie:** deze agressie is gericht op jou als persoon (jij-gedrag), de agressie heeft een doel. De leerling wil iets gedaan krijgen en jij bent degene die dat moet gaan regelen. Dit kan van schelden tot manipuleren gaan (intensiteit laag en midden). In deze gevallen is de passende interventie om het gedrag te benoemen en begrenzen. Wanneer er sprake is van intensiteit hoog, wordt het gesprek per direct afgebroken en wordt er veiligheid gezocht.

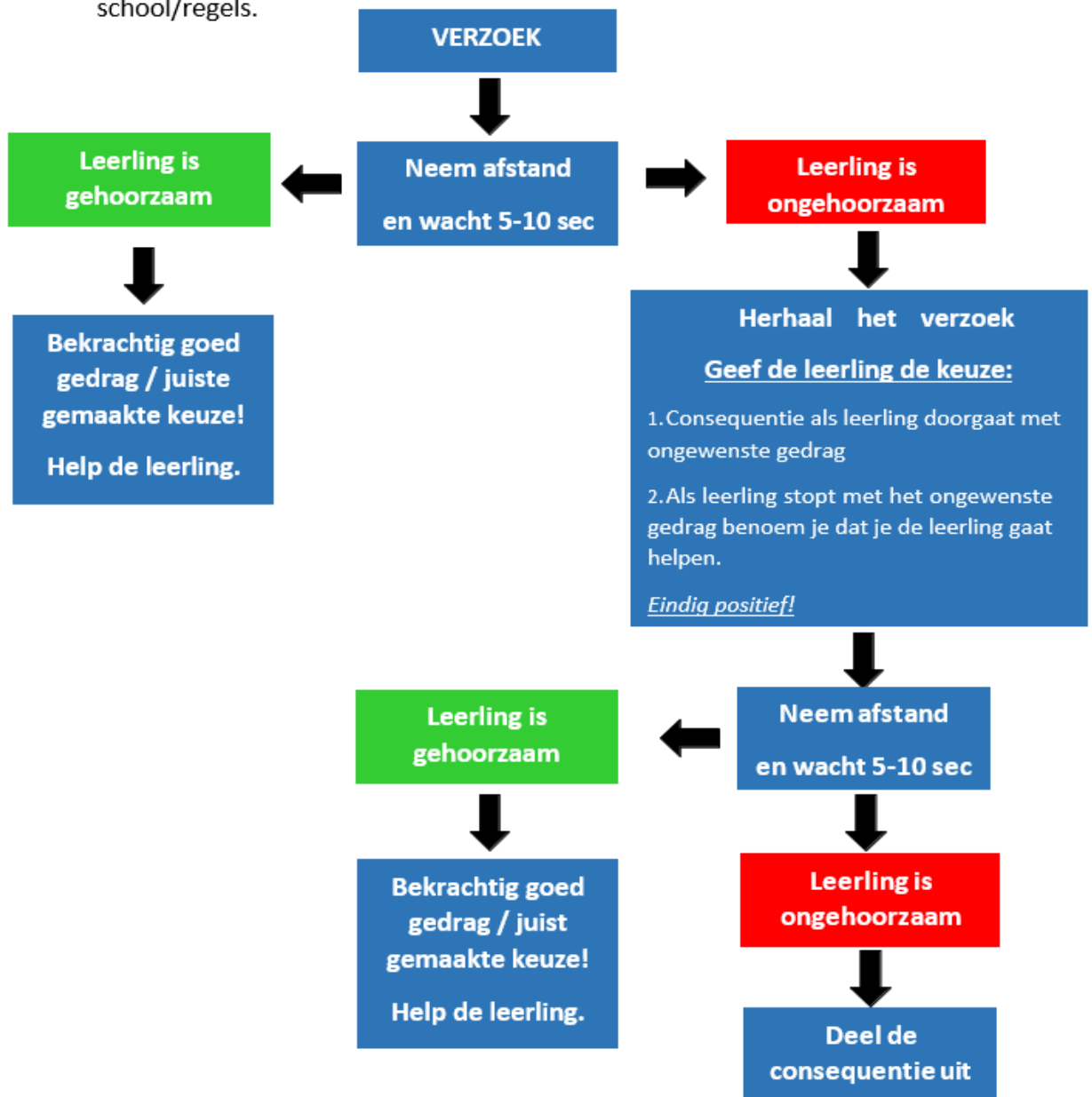
Stap 2: interventie toepassen op het gedrag (ABCD model interventies)

Professionals proberen in principe te voorkomen dat zij fysiek moeten handelen. Zij zullen per situatie de inschatting maken welke handeling het meest effectief is. In eerste instantie handelen zij preventief of passen zij de-escalerende technieken toe.

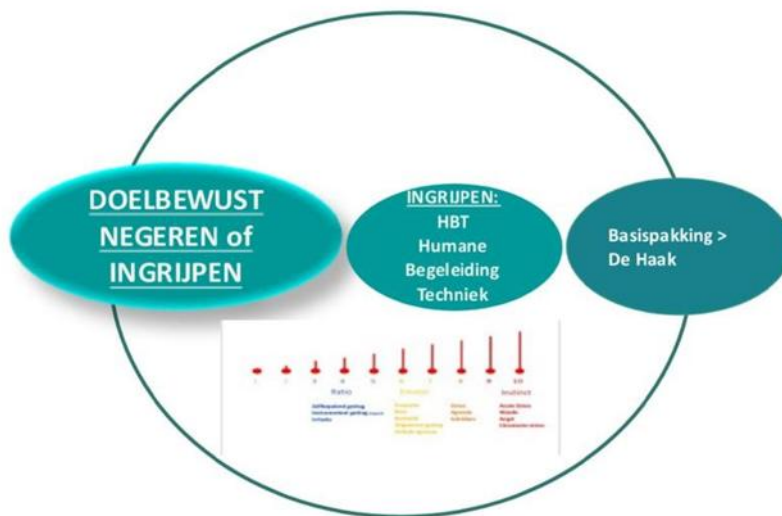
4. Reactie procedure

➔ Deze hantering zet je in wanneer leerling ongewenst/overschrijdend gedrag laat zien wat gericht is op de leerling zelf of tegen de school/regels.

NB.: De reactiesnelheid van jongens/meisjes verschilt circa 5 seconden. Wacht minstens 10 seconden op reactie, voordat je handelt naar de volgende stap.

Humane Begeleiding Techniek

USB

Schouder / Rug

De Haak licht

Arm Pols Klem

ABCCD methode

5. Matrix interventies en consequenties

De gedragsmatrix geeft weer welke soorten ongewenste en agressieve gedragingen voorkomen op onze school. De matrix geeft een overzichtelijk beeld van mate van:

1. Mate van ongewenste/agressieve gedrag
2. Welke interventies pas je toe?
3. Welke consequentie hoort bij welk gedrag?

Het gedrag is verdeeld onder 4 maten van intensiteit.

Dit loopt op van:

-> **intensiteit laag (rationeel)**

-> **intensiteit midden (emotie)**

-> **intensiteit hoog (agressie-stress)**

-> **intensiteit gevaarlijk (acute stress-woede/fysieke agressie)**

Tijdens de workshops/trainingen die elke professional volgt, leer je bewust-bekwaam te handelen in elke soort situatie. De matrix is onderverdeeld in twee groepen:

- * Gedragsmatrix onderbouw
- * Gedragsmatrix bovenbouw

Binnen de visie van Prisma is hiervoor gekozen, omdat leerlingen uit de onderbouw in een andere gedragsfase zitten, waardoor de interventies en consequenties anders zijn met dat van de midden- en bovenbouw.

6. Bijlagen

